

ZET 6 en GUIA

Over kunst beleven en het belang van netwerken

↘ IVO PEETERS

Wellicht ken je wel het cultureel centrum in je eigen gemeente of buurgemeente als een plaats waar er met regelmaat iets moois te beleven valt. Nog beter, misschien ben je er zelf een regelmatig bezoeker. Wij werken in zo'n cultuurcentrum, of - meer bescheiden - een gemeenschapscentrum. Een boeiende en afwisselende job vanwege de waaier aan activiteiten en het werken met mensen. Een cliché, maar wel één dat klopt als een bus. Ons gemeenschapscentrum De Zeyp ligt in een van de kleinste Brusselse gemeenten, Ganshoren, in de schaduw van de Basiliek van Koekelberg.

Al zeggen we het zelf, ons programma mag er zijn en we slagen vrij aardig in de opdrachten die de Vlaamse Gemeenschapscommissie ons heeft gegeven. En toch blijft er altijd die onrust, dat minder prettige gevoel (eerder een vaststelling) dat sommige groepen uit onze samenleving minder of zelfs niet aanwezig zijn in ons centrum. We bereiken vooral die middenmoot van burgers die, naast een normale dagtaak of genietend van een pensioen, nog een extraatje willen meenemen. Deze vaststelling blijft voor ons een bron van permanente zelfbevraging en zoeken naar hoe we iedereen aan boord kunnen krijgen.

VAN JE BUREN MOET JE HET HEBBEN

Onze directe buur is een groot dag- en residentieel centrum voor mensen met psychische beperkingen. Inclusie Vlaanderen, afdeling Brussel, gebruikte jarenlang ons centrum als vergader- en ontmoetingsplaats. Met dit gegeven en met de wil om er voor iedereen uit de omgeving te zijn, was het logisch dat De Zeyp vroeg of laat een bijzonder aanbod voor personen met beperkingen zou ontwikkelen. Een aanbod dat echter meer zou zijn dan hen louter uit te nodigen voor een musettenamiddag of het tentoonstellen van creatief werk uit hun atelierwerking.

Al enkele jaren rijpte het idee om met hen een theaterproductie te maken of een muziekgroep te starten. Toen we in 2007 een vacature hadden en zich een ervaringsdeskundige aanbod, aarzelden we dan ook geen moment. Danser/choreograaf Jeroen Baeyens had al verschillende dansproducties gecreëerd in Franstalig Brussel, met en door personen met beperkingen. Zijn opdracht in De Zeyp werd de uitbouw van een sociaal-artistiek project met personen met beperkingen.

DE ZET ZETTEN

Er werd lang gebabbeld onder de staf over de doelstellingen, de methodiek en ook over de naam. Het werd ZET 6. De Zes verwijst naar het zesde zintuig en staat daarmee symbolisch voor het gebruik van alle zintuigen, met of zonder beperkingen. De Z vindt je ook terug in het logo van De Zeyp, maar staat in dit project voor zoveel meer: een *Zet* geven, een stap *Zetten*, Zich Zelf (kunnen, mogen...) Zijn, Zelfexpressie, Zweven, Zingen, Zelfhulp, Zorg...

De structuur van het project kreeg vorm na een kleine observatie van de instellingen voor personen met beperkingen in Brussel. We stelden vast dat in de meeste instellingen heel wat creativiteit aanwezig was, vooral op het vlak van beeldende kunsten. Maar theater, dans en muziek vonden we veel minder, of bijna niet. Een blinde vlek zowat overal in het Brusselse. Daarom namen we ons voor om het project open te stellen voor alle instellingen gespreid over Brussel.

Een tweede belangrijke vaststelling was dat we wel konden rekenen op de ervaring van Jeroen, maar dat er daarnaast weinig informatie te vinden was over best practices, methodieken of tips. Niet dat er geen theater- of dansproducties met personen met beperkingen zijn in Vlaanderen. Maar we vonden geen tips of suggesties, laat staan een handboek.

En een derde belangrijke vaststelling die we meenamen uit de ervaring van Jeroen was dat niet iedereen zomaar met iedereen aan eenzelfde project kan werken. We richtten ons op mensen met verstandelijke beperkingen, en binnen deze grote groep vormen personen die met psychische beperkingen geboren zijn een andere groep dan zij die in de loop der jaren met psychische beperkingen te kampen kregen.

Met al deze gegevens stelden we twee parallel lopende activiteitengroepen op: enerzijds het werken in de breedte door de organisatie van workshops theater of dans voor zo veel mogelijk deelnemers, en anderzijds de creatie van artistieke producties voor wie meer wilde dan deze workshops. Jeroen nam de hedendaagse dans voor zijn rekening, voor theater kwamen we terecht bij actrice Caroline Rottier.

Met financiële steun vanuit het participatiedecreet van de Vlaamse Gemeenschap werden intussen al vijf voorstellingen gerealiseerd waarin meer dan vijftwintig personen met beperkingen meespeelden. Een meervoud hiervan werd betrokken in dans- of theaterworkshops in hun eigen instelling.

Twee van de vijf voorstellingen werden gerealiseerd in samenwerking met één instelling. In de andere drie participeerden spelers en dansers uit verschillende centra. In de dansvoorstellingen proberen we professionele dansers samen te laten dansen met personen met een beperking, wat telkens voor beide partijen een bijzondere ervaring is.

DANSEN WORDT DEEL VAN MIJN LEVEN

Wie zowel onze eerste voorstelling in 2008 als onze meest recente voorstelling heeft gezien, zal niet tegenspreken dat er een ongelooflijke progressie is in zelfvertrouwen, zelfexpressie en vooral het zich thuis voelen op een scène. Toevallig speelden twee dansers, Sophie De Breuck en Michail Weselow, in beide voorstellingen mee. Beiden, maar ook anderen, kan je zowat dagelijks tegenkomen in De Zeyp om wat te babbelen of op de piano te spelen, repetitie of niet.

Sophie kon in het begin ternauwernood een volzin over haar lippen krijgen. Nu danst ze vol vertrouwen en steekt ze vlot moeilijke monologen van enkele minuten af. Ze speelt met het publiek. Sophie voelt zich nu terecht een gewaardeerde actrice/danseres op het podium. Dansen is echt heel belangrijk geworden in haar leven. Ze is erin open gebloeid en voelt zich – zo vertelt ze zelf – voor het eerst ook gewaardeerd voor iets wat ze zelf aan anderen kan geven. Ze straalt dit uit, ook al realiseert ze zich dat ze door haar beperkingen blijvend afhankelijk zal zijn van professionele medische begeleiding.

Michail, de tweede danser, zal zichzelf altijd de beste danser ter wereld blijven noemen. Dit maakt deel uit van zijn specifieke problemen. Maar hij heeft zichzelf nu – vier jaar later – veel sterker onder controle. Bij momenten aanvaardt hij zelfs opnieuw een sturing en een samenspel met anderen, wat uiteraard in dans heel belangrijk is.

Jeroen, Caroline, Renate, Henk... en iedereen die als animator of regisseur betrokken was bij een van de voorstellingen, zal tientallen anekdotes kunnen vertellen over het hele proces dat ze beleefden met de medespelers. De momenten waarop ze veel dankbaarheid terugkregen, de momenten waarop deelnemers tot dingen in staat blijken te zijn die niemand in de omgeving voor mogelijk achtte. Maar ook de momenten van keiharde confrontatie met een terugval of met het noodgedwongen moeten stoppen of afhaken van een speler. Niet alles is even evident en de grotere kwetsbaarheid van de deelnemers blijft een altijd aanwezig gegeven. Het is voor ieder een voortdurend zoeken naar de grens van het artistiek haalbare bij de spelers, naar het laten overstij-

gen van zichzelf, zonder een grens te overschrijden die iemand doet blokkeren. Veel is mogelijk, maar niet alles, net zoals in iedere artistieke omgeving.

In de productie 'Road' (2008) liet Caroline Rottier vijftien personen met aangeboren psychische beperkingen op de scène juist die dingen doen waar ze goed in waren of waar ze zich goed bij voelden. Van herkenbaar hiphop dansen en het voorlezen van een gedichtje tot het telkens opnieuw stapels maken met hopen kleren. Zij weefde doorheen dit alles een geslaagde verhaallijn, waardoor het een echte productie werd. Maar het was alsof ze nog meer wilde. Ze toonde in de voorstelling korte filmprojecties van elk van de spelers apart, waarin ze zich van hun sterkste en mooiste kant lieten zien. Het ging dan om houdingen of vaardigheden die ze niet zomaar onder stress of voor publiek konden tonen. Het gaf een prachtig en diepmenselijk beeld van de hele groep spelers.

MAAR, WAAR BLIJFT DAT ANDERE PUBLIEK?!

Iedere voorstelling werd vijf keer gespeeld in ons theaterzaaltje met negentig plaatsen. Voor de spelers is dit een intense inspanning. Het was telkens aangenaam te zien dat de zaal vrij goed vol zat. Maar minder leuk is de vaststelling dat het moeilijk is die 'middenmootburger' waarover we het in de inleiding hadden ook naar deze voorstellingen te krijgen. We vragen ons af waar de drempel ligt. Liggen de artistieke verwachtingen (ten onrechte) te laag voor wie gewend is naar theater- of dansvoorstellingen te gaan kijken? Of is er toch die drempel om geconfronteerd te worden met beperkingen en onvolmaaktheden?

Onderzoek hebben we er nog niet naar gedaan, maar het knaagt wel wat dat we er niet echt in slagen veel mensen van buiten 'de sector' te bereiken. Het grootste deel van het publiek is op een of andere manier direct betrokken: vrijwilligers of personeel uit de zorgsector, familie of vrienden van de spelers. En daarnaast is er de grote groep van personen met beperkingen zelf die enthousiast genieten van de kunsten van hun vrienden. Blijkbaar zijn we niet alleen met deze vaststelling. Ook andere sociaal-artistieke projecten blijken deze ervaring te hebben.

Waar het kan, proberen Jeroen en Caroline de voorstellingen ook elders te spelen. Het is voor de spelers heel leerrijk – en stressy – om ook in andere dan de vertrouwde omstandigheden hun rol neer te zetten. In 2010 kon een voorstelling zelfs naar het Poolse Lodz om er deel te nemen aan een festival.

GUIA, OM TE LEREN VAN ELKAAR

De reis naar Lodz kwam niet echt uit de lucht gevallen. Het gemeenschapscentrum De Zeyp heeft een lange traditie in het leggen van internationale contacten en het kijken

over de eigen grenzen heen. We geloven in verrijking door ervaringsuitwisseling. Dit heeft al tot heel wat mooie projecten geleid, en er is zowat continu een extra buitenlandse medewerker aanwezig die tijdelijk in ons centrum komt meedraaien.

Artistiek werken met personen met beperkingen is zo specifiek dat enkel ervaring en het betrekken van ervaringsdeskundigen tot resultaat kan leiden. Er zomaar aan beginnen heeft veel risico's en valkuilen. Ook wij in De Zeyp hebben al ervaren dat niet iedere regisseur, zelfs met de beste bedoelingen, de juiste golflengte kan vinden om tot het einde iedereen aan boord te houden.

We geloven in het belang van netwerken en contacten waaruit we kunnen leren. Daarom lanceerde De Zeyp een oproep naar partners om een 'leerpartnerschap' in de Europese budgetlijn Grundtvig in te dienen. Acht partners uit acht landen reageerden en dienden samen met De Zeyp het project GUIA in.

Toepasselijke naam, omdat GUIA in het Spaans 'gids' betekent. Maar eigenlijk staat het voor '**Guide Us Into Arts**'. Het woordje *into* vormt de belangrijkste nuance, en geeft echt weer wat we willen bereiken. Niet naar de kunsten toe, maar echt er middenin. Laat ons participeren, ten volle en inclusief meegaan in de kunsten. De Britse en Ierse partners zeggen over hun eigen werking: 'Niets voor hen zonder hen!' Zij bedoelen hiermee dat ze inclusief werken zien als het maximaal betrekken van personen met beperkingen op alle niveaus, van concept tot realisatie, van uitvoering tot in de organisatiestructuur.

In augustus 2011 kon het project starten. In de komende twee jaar zullen de negen partners elkaar zes keer ontmoeten ergens in Europa. Drie van deze meetings zullen vooral in het teken staan van workshops. De drie andere draaien rond opvoeringen en zijn een vorm van een minifestival.

Telkens drie dagen samen met collega-regisseurs en animatoren om ervaringen uit te wisselen. De groepen personen met beperkingen zullen voornamelijk meereizen naar de festivalmeetings om hun voorstellingen te brengen.

Het project wil drie hoofddoelstellingen bereiken. Ten eerste kansen geven aan personen met beperkingen om na zoveel inspanningen ook een extra waardering te krijgen. Onze ZET 6-groepen reizen zo in de komende twee jaren naar Praag en naar Zagreb. Ze kijken er nu al naar uit.

Ten tweede willen we al de animatoren en regisseurs – in het Engels gepast 'arts-facilitators' genoemd – kansen geven om ervaringen, maar vooral ook methodieken

uit te wisselen. De eerste ontmoeting, enkele weken geleden in Londen, was in ieder geval een veelbelovende start.

Uit ervaring weten we dat in internationale projecten iedereen tijdens de ontmoetingen zelf meestal vol enthousiasme allerlei dingen opneemt en van gedachten wisselt met collega's. Maar de week nadien zit iedereen weer met beide voeten in de eigen dagdagelijkse job en komt er van de zichzelf gegeven opdracht om ook alles eens uit te schrijven niet veel in huis. Daarom hebben we speciaal twee externe deskundigen aangetrokken met als hoofdpdracht deze methodieken en ervaringsuitwisseling te registreren en bruikbaar te maken voor iedereen, ook buiten onze projectpartners. Ivan Hromatko, een wetenschapper uit Zagreb, en Kris De Visscher, stafmedewerker van Demos, nemen deze taak op zich.

Over twee jaar hopen we op die manier een open internetplatform te hebben waarop arts-facilitators die met personen met beperkingen willen werken tips en tricks, methodieken en ervaringsverhalen kunnen vinden.

Dit leidt ons tot de derde belangrijke doelstelling van het project, namelijk het creëren van een netwerk. Het kan gek klinken dat we hiervoor meteen op het Europese niveau beginnen en niet in de eigen omgeving, maar niet toevallig reikt juist Europa de instrumenten aan om een basis te leggen. Levenslang leren en netwerking staan hoog op de Europese prioriteitenlijst. Bovendien wordt de wereld meer en meer een dorp en is de slogan 'think globally, act locally' meer en meer een attitude geworden.

Dit neemt niet weg dat we ook nood hebben aan eenzelfde uitwisseling op Vlaams niveau. Jeroen heeft al enkele keren kunnen deelnemen aan initiatieven van Lasso en Demos. We hopen dat de Vlaamse arts-facilitators elkaar ook meer en meer leren kennen. Demos en Lasso staan op dit vlak voor een reuzengrote, maar tegelijk heel mooie opdracht.

Als lokale speler kunnen we hier enkel een kleine bijdrage leveren, maar alvast willen we collega-regisseurs en -animatoren uit heel Vlaanderen de kans geven om deel te nemen aan de Belgische meeting van het GUIA-project. Er zullen enkele voorstellingen te zien zijn, en een avond met kortere acts uit andere landen. Vooral belangrijk zullen de gesprekken 'over' de voorstellingen zijn. In het project noemen we dit de 'debriefings', waarin de methodieken en ervaringen worden uitgewisseld.

Het festival loopt van 1 tot 4 maart 2012. In de komende maanden ontwikkelen we een webplatform – www.guia-guideusintoarts.eu – waar alle informatie te vinden is.

Wie weet leren enkele ervaringsdeskundigen uit Vlaanderen elkaar zo beter kennen en kan dit een aanzet geven tot eigen netwerking. De negen partners uit Europa zijn alvast bereid ook de meetings in hun land open te stellen voor iedereen. Dus wie weet krijgen sommigen ook zin om dit mee te beleven. Deze openheid is een bewuste keuze, omdat het project werkt met Europees geld en dus best iets teruggeeft in de vorm van werken aan een zogenaamd 'European Citizenship'.

Maar in ons gemeenschapscentrum De Zeyp is het vooral belangrijk hoe we lokaal de ervaringen die wij van onze Europese partners leren ook effectief kunnen verwoorden en gebruiken om onze eigen projecten en werking met, door en voor personen met beperkingen te verbeteren.

GUIA en ZET 6 zijn namen die niet zomaar gekozen zijn. Wij hopen dat ze over een aantal jaren nog steeds hun oorspronkelijke symboliek kunnen waarmaken: mensen met beperkingen inclusief laten participeren in de fantastische wereld van het artistiek bezig zijn.